

TÜRKİYE'DEKİ BAĞIMSIZ DENETİM ÜCRETLERİNE İLİŞKİN İLK BULGULAR: BİST-100 ŞİRKETLERİNDE BİR ARAŞTIRMA

PRELIMINARY FINDINGS ON INDEPENDENT AUDIT FEES IN TURKEY: A RESEARCH ON BIST-100 COMPANIES

Duygu ŞENGÜL ÇELİKAY¹

ÖZET

Bağımsız denetim, denetlenen kuruluşlar ve piyasalar açısından olduğu kadar, piyasalar üzerindeki kamu gözetimi, vergi ve benzeri kamu gelirleri ile kamu maliyesi politikalarının geliştirilmesi açısından da önemli işlevlere sahiptir. Bu nedenle denetimin bağımsızlığı ve kalitesi tüm dünyada giderek artan bir önem kazanmakta ve çeşitli düzenlemelerle güvence altına alınmaya çalışılmaktadır. Bağımsızlık ve kalite düzeyini etkileyen önemli faktörlerden denetim ücretlerinin açıklanmasına ilişkin düzenlemeyle birlikte Türkiye'de ilk kez 2021 yılı finansal tablolarında yer verilen bağımsız denetim ücretleri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında öncelikle denetim ücretlerinin hangi faktörlerden etkilendiği ve denetimin kalitesini hangi açılardan etkilediği mevcut literatür sonuçları üzerinden ortaya konulmuştur. Yapılan regresyon analizi sonucunda ise BİST-100 örnekleminde Türkiye'de denetim ücretlerinin ve denetim firmalarına ödenen toplam meblağın, denetim şirketinin dört büyüklerden biri olması ve denetlenen işletmenin kurumsal yönetim endeksinde olması durumlarında arttığı ve denetlenen şirketin büyüklüğü ile pozitif yönlü ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Analizde

1- Dr. Öğretim Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, duyguçelikay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5222-6816

Gönderim Tarihi/Submitted: 12.05.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested: 30.05.2022

Son Revizyon Tarihi/Last Revision Received: 18.07.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 19.07.2022

Atıf/To Cite: Şengül Çelikay, D. (2022). Türkiye'deki Bağımsız Denetim Ücretlerine İlişkin İlk Bulgular: BİST-100 Şirketlerinde Bir Araştırma. Sayıştay Dergisi, 33(125), 227-255

<https://doi.org/10.52836/sayistay.1115921>

ulaşılan sonuçlar, denetim ücretlerinin Türkiye örnekleminde de kalite göstergesi olarak kullanılabileceğine yönelik öncül bir işaret niteliğindedir.

ABSTRACT

In addition to the audited institutions and markets, the independent audit also has essential functions in public oversight of the markets, tax and similar public revenues, and the development of public finance policies. For this reason, the independence and quality of audits have gained increasing importance worldwide and tried to be guaranteed by various regulations. One of the crucial factors affecting independence and quality is the audit fee. As a result of the regulations regarding the disclosure of audit fees, the independent audit fees announced in the financial statements of 2021 for the first time in Turkey constitute the subject of this study. Within the scope of the study, first of all, the factors affecting the audit fees and how they affect the audit quality were revealed through the existing literature results. Regression analysis results show that, in the BIST-100 sample, the audit fees and the total amount paid to the audit firms; increase if the audit company is one of the big four and the audited company is in the corporate governance index. Also, audit fees are positively related to the size of the audited company. The results obtained in the analysis are a preliminary indication that audit fees can also be used as a quality indicator in the sample of Turkey.

Anahtar Kelimeler: Denetim, Bağımsız Denetim, Denetim Ücretleri, Kurumsal Yönetim, BIST-100.

Keywords: Audit, Independent Audit, Audit Fees, Corporate Governance, BIST-100.

1. GİRİŞ

Bağımsız denetimin mesleki ve etik standartlar doğrultusunda yürütülmesi ve denetim raporlarının nitelikli, objektif ve güvenilir bilgiler içermesi, finansal bilgi kullanıcılarının bu raporlara dayanarak karar almasını teşvik etmekte ve bu şekilde alınan isabetli kararlarla piyasanın sağlıklı ve sürdürülebilir işleyişi mümkün olmaktadır. Aksi halde bazı dönemlerde tüm dünyayı etkileyen, mali ve ekonomik krizlere zemin hazırlayan muhasebe ve denetim skandalları kaçınılmaz hale gelmektedir. Özellikle 2000'li yılların başlarında sıkça karşılaşılan bu tür skandalların, tüm dünyayı sarsan 2008 mali ve ekonomik krizini tetiklediği bilinmektedir. Bu sebeple denetim literatüründe, denetimin kaliteli ve bağımsız bir şekilde yapılıp yapılmadığını tespit edebilmek için bağımsızlığı ve kaliteyi ölçme amacıyla pek çok farklı ölçek geliştirilmekte, farklı değişkenler kullanılmaktadır. Yapılan çalışmalarda, işletmelerin bağımsız denetim firmalarına ödedikleri ücretler, denetimin kalitesini ve bağımsızlığını ortaya koyan önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir.

Denetim ücreti, işletmelerin profesyonel bağımsız denetim hizmeti almak için denetim firmalarına veya denetimi üstlenen denetçilere ödedikleri parasal tutarları ifade eder. Başta denetimin kalitesi ve bağımsızlığı olmak üzere, adil olmayan fiyatlandırma politikalarının, denetim dışı hizmetlerin varlığının ve denetçinin kişisel özelliklerinin denetime etkileri ile denetim piyasalarının rekabet gücünün değerlendirilmesi gibi konularda denetim ücretleri önemli bir göstergedir (Hay vd., 2006: 146). Piyasadaki denetim hizmetlerine ilişkin fiyat bilgisi eksik olduğunda, denetim piyasası katılımcıları arasında bilgi asimetrisi ortaya çıkmakta (Causholli ve Knechel, 2012: 632); denetim ve denetim dışı ücretler ilişkilendirilemediğinde denetçinin bağımsızlığının değerlendirilmesi güçleşmektedir. Dolayısıyla ücret açıklamalarının anlaşılması ve yorumlanması; denetçi bağımsızlığını, denetim kalitesini ve buna bağlı olarak finansal raporlama kalitesini değerlendirmek için önemli bir araçtır.

Bağımsız denetim ücretleri ayrıca, piyasalar üzerindeki kamu gözetimi ve kamu maliyesi politikalarının geliştirilmesi açısından da önemli işlevlere sahiptir. Zira sermayesinin tamamı ya da bir kısmı kamuya ait teşebbüsler, birçok ülkede özel denetim firmalarının denetlenmektedir. Özellikle çok büyük hacimli kamu şirketlerinin bağımsız denetim kurumlarından aldıkları hizmetleri ve ücretlendirmesini gerçekçi bir rekabet ortamında sağlayamadıkları; örneğin ABD'de toplamda GSMH'nin %21'ine tekabül eden büyüklükteki federal hükümet şirketlerinden büyük olanlarının denetim için seçeneklerinin 3 denetim firmasından ibaret kaldığı ABD Sayıştay (GAO) raporunda da belirtilmiştir (GAO, 2008). Bu durum, denetimlerin ücretini ve kalitesini doğrudan etkilemekte, ücretin kalite göstergesi olarak ele alınmasını güçleştirmektedir. Keza bağımsız denetim firmalarının özel sektör kuruluşları üzerinde gerçekleştirdiği denetimlerin kalitesi, vergi ve diğer yükümlülükler açısından kamu bütçesi gelirleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Bunlara ilave olarak büyük denetim firmalarının yarattığı oligopolün, denetim piyasalarının rekabet ve müşteri seçimi, denetim kalitesi, denetçi bağımsızlığı ve denetim ücretlerinin belirlenmesine etkileri göz önünde bulundurularak, farklı ülkelerde taban ve tavan denetim ücretlerinin belirlenmesine ve ücret açıklamalarına ilişkin pek çok düzenleme hayata geçirilmektedir (GAO, 2003).

Denetim ücretinin açıklanmasının denetimin kalitesine yönelik bir gösterge olması ve denetçiye duyulan güveni artırması, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) için de bir motivasyon olmuş ve Mart 2021

tarihinde yayımladığı kararlar (KGK, 2021), bağımsız denetçi veya bağımsız denetim kuruluşu tarafından verilen diğer güvence hizmetleri, vergi danışmanlık hizmetleri ve bağımsız denetim dışı hizmetlere ilişkin ücretlerin açıklanmasını zorunlu hale getirmiştir.

Bu çalışmada, öncelikle farklı ülkelerin denetim ücretlerinin açıklanması ile ilgili izledikleri politikalar ortaya konulduktan sonra, denetim ücretlerini etkileyen faktörlere ilişkin literatür incelenerek, bu ücretlerin denetime etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma kısmında BİST-100 şirketlerinin 2021 yılı finansal tablo dipnotlarında açıkladıkları denetim ücretleri incelenmiştir. Bu bağlamda literatürde farklı örneklerle için elde edilmiş ilişkilerin Türkiye açısından da geçerli olup olmadığını sınamak için yatay kesit regresyon analizi yapılmıştır. Analiz bulguları ışığında ise KGK'nın yapmış olduğu düzenlemenin beraberinde getireceği değişim değerlendirilmiştir.

2. DENETİM ÜCRETLERİNİN AÇIKLANMASINA İLİŞKİN UYGULAMALAR

Denetim sözleşmelerinin kritik noktalarından biri denetim ücretidir. Genel olarak, denetimin maliyetini, risk primini ve kârı içeren denetim ücreti, denetim firmalarının ve denetim sektörünün gelişiminin yanı sıra yapılacak denetimin kalitesini de etkilemektedir (Liu, 2017: 52). Kamu gözetim otoriteleri tarafından getirilen kurallar, mesleğe giriş kısıtlamaları ve uluslararası standartlar gibi denetimin bağımsızlığını ve kalitesini artırmaya yönelik düzenlemelerin dışında, 1960'lı yıllardan itibaren pek çok ülkede bağımsız denetim ücretlerinin açıklanması bir zorunluluk haline getirilmiştir. Bunun temel gerekçesi, kamuoyunun denetim mesleğine güvenini, denetimlerin kalitesini ve şeffaflığı artırmaktır (KPMG, 2021).

2.1. Farklı Ülkelerde Denetim Ücretinin Açıklanmasına İlişkin Düzenlemeler

Denetim ücretlerinin finansal tablolarda açıklanması, Avusturya'da 1962, Birleşik Krallık'ta 1967 yılından itibaren zorunlu tutulmuştur. Söz konusu ilk uygulamalar şeffaflık ve denetim bağımsızlığı açısından önemli gelişmeler olmakla birlikte yaygınlaşması zaman almış, pek çok ülkede denetim ücretlerin açıklanması son 20 yılda zorunlu hale getirilmiştir (Averhals vd., 2020: 1).

ABD'de Securities Exchange Commission (SEC), 2000 yılında dipnotlarda ayrı bir başlık altında denetim ücretlerinin açıklanmasını mecburi kılmıştır.

2001'de yaşanan Enron skandalından sonra ise Sarbanes–Oxley Yasası ile denetçi bağımsızlığına ve ücret açıklamalarının kapsamına yönelik düzenlemeler derinleştirilmiştir. 2001'den itibaren Çin'de de denetim ücretlerinin açıklanması, yasal bir zorunluluk haline gelmiştir. Denetim ücretlerinin diğer ülkelere göre çok düşük olmasının, yetersiz denetim kalitesine yönelik bir işaret olabileceği yönündeki tartışmalar sonrasında, Japonya'da da 2004 yılından itibaren denetim ücreti açıklamaları zorunlu hale gelmiştir (Kasai ve Takada, 2012: 3).

Mayıs 2006'da Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi, denetlenen işletmelerin finansal tablolarında denetim ve denetim dışı ücretlerin kamuya açıklanması gerekliliği de dahil olmak üzere, yıllık ve konsolide hesapların yasal denetimleri hakkındaki yönerge yayımlanmıştır (European Parliament & Council, 2006). Bu tarihten önce bazı Avrupa ülkelerinde böyle bir zorunluluk bulunmakla birlikte (Almanya 2004, Fransa 2003, Belçika 2005), 2007 yılından itibaren tüm Avrupa Birliği ülkeleri bu yönergeyi ulusal mevzuatlarına dahil ederek, denetim ücretlerinin finansal tablolarda açıklanmasını zorunlu hale getirmiştir. Takip eden süreçte de farklı ülkelerde, örneğin 2009'da Brezilya'da, 2011'de Birleşik Arap Emirlikleri'nde zorunlu açıklamaya ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Genel olarak bakıldığında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hemen hepsinde bağımsız denetim ücretlerinin açıklanması bir zorunluluk halini almış olsa da Şubat 2022 itibariyle halen Güney Afrika ve Singapur (bankalar hariç) gibi ülkelerde işletmelerin ödedikleri denetim ücretlerine ilişkin herhangi bir açıklama yapma zorunlulukları bulunmadığı görülmektedir.

2.2. Türkiye'deki Düzenlemelerde Denetim Ücretleri

Türkiye'de bağımsız denetime yön veren temel düzenleme, 26.12.2012 tarihli Bağımsız Denetim Yönetmeliği'dir. Yönetmelikte, işletmelerce ücretlerin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamakla birlikte, denetim ücretlerinin bağımsız denetçiler bağlamında farklı açılardan incelendiği görülmektedir. Bağımsız Denetçi ya da Bağımsız Denetim Kuruluşundan Alınan Hizmetlere İlişkin Ücretlerin Açıklanması Hakkında Kurul Kararı ise finansal tablo düzenleyicilerine, ücretlerin dipnotlarda açıklanmasına ilişkin olarak sorumluluk yüklemiştir.

2.2.1. Bağımsız Denetim Yönetmeliği'nde Denetim Ücretlerine İlişkin Hükümler

Yönetmeliğin bağımsızlık ve bağımsızlığın korunması ile ilgili 22. maddesinde "Geçmiş yıllara ilişkin denetim ücretinin, geçerli bir nedene dayanmaksızın, denetlenen işletme tarafından ödenmemesi" ve (c) bendinde "Denetim ücretinin, denetim sonuçları ile ilgili şartlara bağlanmış olması, denetimin kalitesine dair belirsizlikler oluşturması, denetim kuruluşu tarafından denetlenen işletmeye sunulan denetim dışı diğer hizmetler dikkate alınarak belirlenmesi" denetçi bağımsızlığını zedeleyen ve ortadan kaldıran durumlara örnek olarak gösterilmiştir. 29. madde ise denetim ekibinde yer alan denetçiler için öngörülen çalışma süreleri ve uygun görülen ücret tutarının ayrıntılı dökümü ile toplam denetim ücretinin denetim sözleşmesinde yer almasını zorunlu hale getirmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasında yer alan "...denetim ücretinin ödenmesi denetim hizmeti dışında başka bir şarta bağlanamaz" ifadesi ise yönetimin verdiği ücretin bir karşılığı olarak denetimin bağımsızlığını bozabilecek taleplerde bulunmasını engellemektedir.

Yönetmelik gereği denetim ücretinin, "denetimin bağımsızlığını, tarafsızlığını ve kalitesini sağlayacak şekilde belirlenmesi" gerekmektedir (md. 32/1). Bu kapsamda denetim ücretine ilişkin tarifeleri düzenleme yetkisi KGK'ya verilmiştir (md. 32/2). Ancak Kurum böyle bir düzenlemeyi henüz hayata geçirmedikten, mevcut uygulamada (Mart 2022) ücretler için oluşturulmuş tek kriter illerdeki Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavir odaları tarafından hazırlanan asgari ücret tarifleri listeleridir. Bağımsız denetim ücreti ise ilgili bağımsız denetim kuruluşları veya bağımsız denetçiler tarafından tayin edilmektedir.

Yönetmelikte KGK tarafından denetim kuruluşlarına yönelik yapılacak inceleme ve denetimlerde denetim ücretinin de bir inceleme konusu olarak düzenlenmiş olması, bu konuya verilen önemin bir göstergesidir.

2.2.2. Denetim Ücretlerinin Açıklanmasına İlişkin Kurul Kararı

Bağımsız Denetim Yönetmeliği'nde ücretler genellikle bağımsızlık üzerinde yaratabilecekleri muhtemel etkileri açısından ele alınmıştır. İmzalanan her denetim sözleşmesinin 30 gün içerisinde KGK'ya bildirilmesi bir zorunluluk olduğundan ve sözleşmelerde denetim ücretleri yer aldığından, Kurum denetim için ödenen tüm ücretler hakkında bilgilendirilmektedir.

30/3/2021 tarihli 31439 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bağımsız Denetçi ya da Bağımsız Denetim Kuruluşundan Alınan Hizmetlere İlişkin Ücretlerin Açıklanması Hakkında Kurul Kararı (Kurul Kararı) ise şu şekildedir; "Kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar ile zorunlu ya da isteğe bağlı olarak TFRS'yi uygulayan büyük işletmeler yıllık finansal tablolarına ilişkin dipnotlarında raporlama dönemine ait bağımsız denetim ücretinin ve her bir hizmet türü için ayrı ayrı olmak üzere; bağımsız denetçi veya bağımsız denetim kuruluşu tarafından verilen diğer güvence hizmetleri, vergi danışmanlık hizmetleri ve bağımsız denetim dışı diğer hizmetlere ilişkin raporlama dönemine ait ücretinin karşılaştırmalı olarak açıklanmasını zorunlu hale getirmiştir (md.3/1)". Karar uyarınca bu açıklamaların "Bağımsız Denetçi/Bağımsız Denetim Kuruluşundan Alınan Hizmetlere İlişkin Ücretler" başlığı altında ayrı bir şekilde sunulması gerekmektedir (md.3/2). Açıklamalar, 1/1/2021 tarihinde veya sonrasında başlayan hesap dönemlerinden itibaren yapılmaya başlanacaktır (md.4).

Denetim ücretinin açıklanmasının denetimin kalitesine yönelik bir gösterge olması ve denetçiye duyulan güveni artırması, kurulun bu kararı almasındaki temel motivasyonlardan biri olmuştur (Kurul Kararı, md.1). Esasen Avrupa Birliği'nde (AB) de 2013/34 sayılı Muhasebe Direktifi uyarınca bu bilgilerin üye ülkelerdeki Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar (KAYİK) ve büyük işletmelerin finansal tablo dipnotlarında açıklanması bir zorunluluktur. Ayrıca Türkiye'de de uygulanan Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı'nın güncellenmiş 2021 sürümünde denetim ücretlerine ilişkin açıklamanın büyük işletmeler tarafından yapılması zorunlu kılınmıştır (KGG, 2021). Dolayısıyla Kurul, gerek AB Muhasebe Direktifine tam uyum sağlanabilmesi gerekse KAYİK'ler ve büyük işletmeler arasındaki uygulama farkının ortadan kaldırılması için bu uygulamanın bir ihtiyaç haline geldiğini belirterek düzenlemeyi hayata geçirmiştir.

3. DENETİM ÜCRETİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: LİTERATÜR İNCELEMESİ

Denetim sürecinde denetçi tarafından harcanan çabanın karşılığı olan denetim ücreti, muhasebe ve denetim literatüründe denetimin kalitesinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Zira denetim ücreti, denetim raporunun kalitesinin sağlanması ve denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi bağlamında da denetçiyi teşvik mekanizmasının önemli bir parçasıdır. Makul

denetim ücretleri, denetçileri görevlerini doğru yapmaya, şirketleri etkin bir şekilde denetlemeye ve sermaye piyasasının etkin işleyişini sağlamaya teşvik edebilir.

Denetime ilişkin ücretler, çeşitli faktörlerden etkilenen karmaşık bir süreç sonucu belirlenmektedir (Lauck vd., 2020: 105). Ücretlerin finansal tablolarda açıklanmaya başlamasını takiben yapılan çalışmaların büyük bir kısmı, bu faktörleri belirlemeye yöneliktir. Literatürde ilk olarak Simunic (1980) tarafından ele alınmasından itibaren uzun yıllardır pek çok farklı çalışmada, denetim ücretlerinin hangi faktörlere bağlı olarak belirlendiği, denetim süreci ve işletme açısından doğurduğu sonuçlar ve ücretlerin farklı dinamikleri ortaya konulmaktadır.

3.1. Denetim Ücretinin Belirlenmesi ve Açıklanması

Denetlenen açısından bakıldığında denetim ücretlerinin makul olması için, işletmeler için önemli bir gider kalemi olan denetim maliyetlerinin faydasını aşmasını ve işletmelerin denetim bağlamındaki yasal sorumluluklarını yerine getirirken çıkar çatışmalarını engelleyecek şekilde ve şeffaflık noktasında işletmeye katma değer sağlayacak düzeyde belirlenmesi önemlidir.

Her iki taraf açısından da tüm bu gereklilikleri yerine getiren "makul" ücretlerin tespiti ancak mevcut denetim ücretlerine yönelik kapsamlı bir çözümlemeyle mümkün olacağından, bu alandaki araştırmalar artarak devam etmektedir. Ücretlere ilişkin araştırmalar, ayrıca denetçi, denetlenen ve sözleşmeye ait farklı özellikleri bir araya getirmesi sayesinde, denetim alanındaki pek çok farklı soru işaretinin giderilmesine yönelik kanıtlar sağlamaktadır.

Denetim ücretlerinin finansal tablolarda açıklanması, adil ve makul belirlenmesinde önemli bir rol oynamakla birlikte, denetim piyasasının etkinliği hakkında bilgi sahibi olmayı da kolaylaştırmaktadır. Zira açıklamalar, denetlenen işletmelerin, denetçinin diğer denetimlerinden kazandığı ücret bilgilerine erişim maliyetini azaltmakta, bu sayede işletmelerin denetçiler üzerindeki pazarlık gücünü artırmakta ve aşırı yüksek ücretlerin zamanla normalleşmesini sağlamaktadır (Su ve Wu, 2017). Hackenbrack vd. (2014), sözleşmede yer alan denetim ücretlerinin, yatırımcılar için anlamlı bilgiler içerdiğini ve yıl sonunda açıklanmak yerine sözleşme imzalandıktan sonra açıklanması durumunda, yöneticiler ve yatırımcılar arasındaki bilgi asimetrisinin azalacağını ifade etmişlerdir.

Yanlış görüş içeren denetim raporu veren denetçilerin ertesi yıldaki denetim kalitelerinde anlamlı bir düşüş olmamasına rağmen, talep edebildikleri denetim ücretlerinde önemli düşüşe gitmek zorunda kalmaları (Lai ve Gul, 2021), denetçilerin başarısızlıklarından dolayı piyasada bir anlamda cezalandırıldığını göstermektedir. Bu sebeple denetim ücretlerinin açıklanması durumunda piyasanın etkin işleyip işlemediği, bir başka ifadeyle başarısız denetçilerin cezalandırılıp cezalandırılmadığı tespit edilebilmektedir.

3.2. Denetim Firmasının ve Denetçilerin Denetim Ücretlerine Etkisi

Denetim ücretleri denetim firmalarının büyüklüklerine, faaliyet sürelerine, yeterliliklerine ve dolayısıyla kalitelerine göre farklılık göstermektedir. Araştırmalar, denetim firmalarının özelliklerinin, talep edecekleri fiyatı farklı şekillerde etkilediğini ortaya koymaktadır. Örneğin; öncül çalışmalarda dahi denetim firması büyüklüğünün denetim ücretlerini pozitif yönde etkilediği ortaya konmuş (Palmrose, 1986; Pong ve Witthinton, 1994, Taylor ve Simon, 1999); bu yüksek ücretlerin müşteri büyüklüğünden bağımsız olduğu tespit edilmiştir (Pratoomsuwan, 2017). Ayrıca büyüklükten bağımsız olarak, dört büyük denetim firması için genellikle ekstra bir primin varlığı tespit edilmiştir (Hay, 2013; Bhattacharya ve Banerjee, 2020).

Denetim firmalarının fiyatlandırma stratejileri de süreçteki belirleyici etmenlerdendir. Denetim literatüründe "low-balling" olarak geçen ve denetim sözleşmesinin yapıldığı ilk yılda görece olarak daha düşük denetim ücretleri belirlenmesi durumu güncel konulardan biridir. Araştırmalar, ilk yıl denetim ücretlerinin sonraki yıllara göre önemli ölçüde daha düşük olduğunu kanıtlamaktadır (Desir vd., 2014; Ettredge ve Greenberg, 1990; Ghosh ve Lustgarten, 2006; Hay vd., 2006). Bu fiyat kırma uygulamasının bağımsızlığa ya da kaliteye zarar vermediği; daha ziyade, görevdeki denetçilere ve rekabetçi denetim piyasası koşullarına doğal bir tepki olduğu ve ilk dönemdeki bu düşük fiyat stratejisinin, gelecek dönemlerde telafi edildiği tespit edilmiştir (DeAngelo, 1981; Cho vd., 2021).

Yapılan çalışmalar nedensellik konusunda farklı görüşlere sahip olsa da raporlama süresi ile denetim ücretleri arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Ho ve Ng, 1996; Egbunike ve Asuzu, 2020).

Denetim firmasının yanında denetçilerin kişisel özellikleri de denetim ücretlerini etkilemektedir. Denetçiler, sektörde uzman olduklarında veya denetim

ve denetim dışı hizmetleri birlikte sunduklarında denetim ücreti primi talep etme eğilimindedirler (Bhattacharya ve Banerjee, 2020). Ayrıca araştırmalar genellikle kadın denetçilerin daha yüksek denetim ücreti talep ettiklerini de ortaya koymaktadır (Ittonen ve Peni, 2012; Hu vd., 2014; Liu, 2017).

3.3. Denetlenen İşletmenin Denetim Ücretlerine Etkisi

Denetime konu olan finansal tabloların ve bu finansal tabloları hazırlayan işletmenin özellikleri, denetçinin sarf edeceği çabanın en önemli belirleyicisidir. Bu bölümde özetlenen sonuçlar; işletme büyüklüğü, dışa açıklık, karmaşıklık gibi niceliksel özelliklerin yanında işletme yöneticilerinin tutum ve davranışlarının, denetime bakışlarının da denetim ücretlerinin belirlenmesi konusunda önemli belirleyiciler olduğunu ortaya koymaktadır.

Büyüklik: Daha büyük şirketlerin daha yüksek denetim ücretleri ödemeleri (Firth, 2002; Carson ve Fargher, 2007), denetim işinin doğasının bir sonucu olmakla birlikte; denetçilere ödenen ücretlerde pazara ilişkin yapının önemli olduğu ve küçük işletmelerin büyük denetçilere daha yüksek primler ödedikleri, büyük işletmelerde bu primlerin bulunmadığı ortaya konmuştur (Carson vd., 2004).

Finansal Raporlar: Denetimin konusunu oluşturan finansal raporların içeriği, denetim ücretlerini etkilemektedir. İşletmenin yaşam döngüsünde hangi aşamada bulunduğuyla ilgili olarak finansal raporların okunabilirlik, iyimserlik ve belirsizlik düzeyleri ile denetim ücretleri arasında farklı ilişkiler bulunmaktadır (Hossain vd., 2019). Ayrıca şirketlerin siber güvenliğe yönelik açıklamaları arttıkça, ödedikleri denetim ücretleri de artmaktadır (Calderon ve Gao, 2021). Bununla birlikte finansal raporlarında iç denetimle ilgili bilgileri açıklayan şirketler, bunları açıklamayanlara göre daha düşük denetim ücretleri ödemektedir (Axen, 2018).

İşletme Riski ve Karmaşıklık: İşletme riskinin ücretler üzerindeki etkilerine ilişkin görüşler zamanla değişmiştir. Ücretin, risk veya karmaşıklıkla ters orantılı olarak değişme eğiliminde olduğuna yönelik öncül bulgulara karşılık (Thornton ve Moore, 1993), güncel çalışmalara göre daha yüksek denetim ücretleri, denetçinin karşı karşıya kaldığı daha büyük riskleri yansıtmaktadır (Danielsen vd., 2007; Leidner ve Lenz, 2017). Stanley (2011)'e göre denetim ücretleri ile müşterinin bir yıl sonraki faaliyet performansı arasında negatif ilişki vardır. Hatta bu ilişki olumsuz değişiklikler için daha belirgindir. İşletmelerin riskli durumlarda daha yüksek denetim ücretleri ödemekle birlikte, artan denetim ücretlerinin bir risk primini mi yoksa ekstra denetçi çabalarını mı temsil ettiği bilinmemektedir.

Bunun yanında karmaşıklık gerçeğe uygun değere sahip varlıkların oranı ile ölçüldüğünde ücretler ile arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur (Alqatamin ve Ezeani, 2021). Offshore faaliyetleri karmaşıklık göstergesi olarak alındığında da denetim ücretleri ile pozitif ilişkili olduğu görülmektedir (Zhang vd., 2020). Benzer şekilde şerefıyeyle ilgili açıklamalar da denetim çabalarını artırdığından (Chen vd., 2019) denetim ücretleriyle pozitif yönlü ilişkilidir. Ayrıca ABD'de halka açık, daha fazla nakit varlığı olan yabancı şirketler için denetim firmalarının bir ücret primi talep ettiği tespit edilmiştir (Smith vd., 2021). Yine kamu kurum ve kuruluşlarının müşteriler içindeki yeri, denetim ücretleri ile pozitif ilişkilidir. Özellikle kamu kurumlarının müşteriler arasında önemli bir büyüklükte olması, denetim risklerini ve denetim çabasını artıran bir karmaşıklık sebebi olarak açıklanmaktadır (Chen vd., 2021). Özel sektör işletmelerine yönelik bulgulara ilave olarak ABD'de federal kurumların denetimlerinde de benzer sonuçlara ulaşılmış, yabancı operasyonlar ve organizasyonun karmaşıklığının denetim ücretlerini artırdığı belirlenmiştir (Tribou, 2019).

Kurumsal Yönetim: Etkin kurumsal yönetim mekanizmaları, işletmenin karmaşıklığı ve denetim ücretleri arasındaki ilişkide yatıştırıcı bir etki oluşturmaktadır. Örneğin; ilişkili taraf işlemleri ile denetim ücretleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin var olduğu, kurumsal yönetim mekanizmalarının bu ilişki üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur (Hajeb vd., 2021). Hay (2013), literatürdeki çalışmaların ödenen denetim ücretlerinin iç kontrolün ve kurumsal yönetim mekanizmalarının etkinliği, denetçinin uzmanlığı, denetçilerin dört büyükler olması ve denetim dışı hizmetlere ödenen ücretler ile doğru orantılı olduğu yönünde ortak sonuçları işaret ettiğini belirtmektedir. Örneğin Mohamed vd. (2012), iç denetimin yetkinliği ile bağımsız denetim ücretleri arasında negatif ilişki tespit etmiştir.

Yönetim ve hissedarlar arasındaki vekalet çatışmalarının sık görüldüğü işletmelerde, denetim ücretleri genellikle daha yüksektir (Gul ve Tsui, 2001; Widmann vd., 2021). Bu işletmelerde, denetim ücretlerinin denetçinin müşterinin riskine ilişkin algısı için bir gösterge olduğu ifade edilmiştir (Widmann vd., 2021). Aile sahipliğinin, vekalet çatışmaları nedeniyle denetim ücretleri ile pozitif ilişkili olduğu ancak ailelerin yönetime ve denetleme kuruluna katılımının vekalet çatışmasını azaltarak denetim ücretlerini azalttığı tespit edilmiştir. Ailenin yönetime katılımının ücretlere etkisi, firma adının aile adını içermesi durumunda zayıflamaktadır (Schierstedt ve Corten, 2021). Yönetim kurulu bağımsızlığının,

toplantı sayısının, kadın üyelerin sayısının ve yönetim kurulu büyüklüğünün denetim ücretleri ile pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Al-Najjar, 2018; Nehme ve Jizi, 2018).

Denetim Komiteleri: Pek çok ülkede denetim sözleşmeleri ve denetim ücretleri, yönetim kurulları altında oluşturulmuş denetim komiteleri tarafından belirlenmektedir. Bu sebeple denetim komitesinin yapısı denetçi seçimi ve ücretler için önemli bir belirleyicidir. Denetim komitesinin etkinliğinin hem denetim ücretleri hem de denetim dışı ücretler üzerindeki olumlu ve anlamlı etkisi, etkin denetim komitelerinin denetçiler üzerinde bir gözetim mekanizması olduğu ve bunun iyi denetim kalitesi ve dolayısıyla daha yüksek denetim ücretleri ile sonuçlandığı şeklinde açıklanmaktadır (Ali vd., 2018). Denetim komitesine yapılan öz sermaye bazlı ödemeler ile denetim ücretleri arasında negatif bir ilişkinin tespit edilmesi ve daha büyük öz sermaye tazminatının daha düşük kazanç kalitesiyle ilişkili olduğu saptaması (Liu vd., 2021), denetim komitesinin bağımsızlığının ücretler konusunda önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Denetim komitelerinin cinsiyet dağılımları ile ilgili farklı bulgular mevcuttur. Kadınların varlığının denetim ücretleriyle pozitif ilişkili olduğuna yönelik görüşlerin yanında (Aldamen vd., 2018; Mnif Sellami ve Cherif, 2020) kadın üye varlığının denetim ücretleriyle negatif ilişkili olduğunu, zira kadın üyelerin varlığının iç kontrol mekanizmalarını ve iletişimi geliştirdiğini, bunun da algılanan denetim riskini ve dış denetçilerden daha fazla güvence alma ihtiyacını azalttığını iddia eden çalışmalar da mevcuttur (Ittonen vd., 2010; Alkebeese vd., 2021).

Yönetici ve Çalışan Özellikleri: Yöneticilere odaklanan çalışmalarda, işletme yöneticilerinin yaş, cinsiyet, muhasebe uzmanlığı gibi farklı özelliklerinin ödenen denetim ücretlerini etkilediği tespit edilmiştir (Lauck vd., 2020). He vd. (2020), yöneticilerin kendilerine aşırı güveni ve yüksek denetim ücretleri arasında pozitif bir ilişki tespit etmiş, hissedarların denge mekanizması olmasının bu ilişkiyi yumuşattığını görmüştür. İşletme yöneticilerinin kendilerine aşırı güven duymalarının, güçlü bir denetim komitesinin olmaması halinde, denetim ücretleri ile negatif yönlü bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Duellman vd., 2015). Xiang ve Song (2021), CFO narsisizminin daha yüksek denetim ücretleri ile ilişkili olduğunu savunmaktadır.

Denetçilerin ilk denetim görevlerinde, güvenilir görünen CFO'ları olan firmalardan, güvenilmez görünen CFO'lara sahip firmalara göre %5,6 oranında daha az denetim ücreti aldıkları, denetçinin görev süresinin bu ilişkiyi zayıflattığı bulunmuştur. Ancak CFO'nun yüzünün güvenilirliği ne finansal raporlama kalitesi ne de dava riski ile ilişkilidir (Hsieh vd., 2020).

Daha kaliteli (eğitim seviyesi yüksek) çalışanlara sahip işletmelerin daha düşük denetim ücretleri ödemeleri (Li vd., 2020), yüksek kaliteli çalışanların, denetim riskini ve denetim çabasını azaltmasıyla açıklanmaktadır. Ayrıca iyi bir çalışma ortamına sahip firmalarda denetim ücretlerinin önemli ölçüde daha düşük olduğuna dair kanıtlar, denetçilerin bu tür müşterileri daha az riskli olarak algıladıklarını; dolayısıyla daha az çaba harcadıklarını ve/veya daha düşük bir risk primi talep ettiklerini göstermektedir (Sun vd., 2020).

Hile Olayları: İşletmelerin hile olaylarıyla anılması, denetim ücretlerinde artışa sebep olmaktadır. Öyle ki bir işletme ile ilgili bilgi sızdırma iddiaları olduğunda, bu iddiaların doğruluğu kanıtlanmamış bile olsa o dönemlerde daha yüksek denetim ücretleri ödemektedirler (Kuang vd., 2021). Benzer şekilde bir işletmedeki yolsuzlukların ortaya çıkmasını takip eden yılda işletmenin denetim maliyetlerinde marjinal artış tespit edilmiş ve bu artışın denetçi tarafından talep edildiği ortaya konmuştur (Ivanova ve Prencipe, 2020). Hile olayından sonra denetim ücretlerindeki artış, yeni bir denetim firmasıyla anlaşılması durumunda daha da yüksek olmaktadır (Lee ve Ha, 2021).

Hile ve manipülasyon kavramlarıyla sıkça ilişkilendirilen kazanç yönetimi ile denetim ücretlerinin negatif yönlü ilişkisini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Srinidhi ve Gul, 2007; Gerayli vd., 2011). Bu, denetçilere yüksek ücretin, yüksek kaliteli denetimlerin yapılmasıyla sonuçlandığını ve yönetimin kazanç yönetimine girme olasılığını azalttığı şeklinde yorumlanabilir. Bu anlamda, yüksek denetim ücretleri, yönetim manipülasyonunun azaldığı, daha güvenilir finansal raporlamanın bir göstergesi olarak da yorumlanabilir.

3.3. Denetim Dışı Hizmetlerin Etkisi

Denetim firmalarına, bağımsız denetim dışındaki hizmetleri için ödenen ücretler olarak nitelendirebileceğimiz denetim dışı ücretlerin, bağımsız denetim için ödenen ücretlerle ilişkisine yönelik farklı bulgular mevcuttur². Bu ilişkiyi

2- Türkiye'de Bağımsız Denetim Yönetmeliği'nin 22. Maddesi gereğince denetim firmaları ve denetçilerin, denetlenen işletmeye, tasdik, vergi danışmanlığı ve vergi denetimi dışında, danışmanlık veya başka bir hizmet vermesi yasaklanmış olmakla birlikte izin verilen faaliyetlerin de denetim ücretleriyle ilişkilendirilmesi muhtemeldir.

araştıran Firth (1997), ilk olarak denetim dışı hizmetler için yapılan ödemelerin, denetim ücretleriyle olumlu ve önemli ölçüde ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra ise danışmanlık ücretleri ile denetim ücretleri arasındaki pozitif ilişkinin, danışmanlık hizmetleri için talep oluşturan ve ek denetim çabası gerektiren birleşme ve devralmalar, yeni hisse ihraçları, yeni muhasebe sistemleri, yeni CEO'lar ve kurumsal yeniden yapılanmalar gibi şirkete özgü olaylardan kaynaklandığını tespit etmiştir (Firth, 2002). Bu olguların söz konusu olmadığı durumlarda, şirket büyüklüğünden bağımsız olarak denetim ücretleri ile danışmanlık ücretleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (Firth, 2002).

Yapılan diğer çalışmalar ise denetim dışı hizmetlerin işletmede ek denetim çabası gerektiren kapsamlı değişikliklere yol açabilmesi veya danışmanlık hizmetleri satın alan müşterilerin genel olarak sorunlu olma ihtimallerinin yüksek olması veya denetim firmasının denetim dışı hizmet pazarındaki tekel gücü ve hizmet verimliliğinin, denetimde ücret primleri talep etmesine izin vermesi gibi sebeplerle denetim ücretlerini artırdığını ortaya koymaktadır (Hay vd., 2006: 178-179).

3.4. Düzenlemelerin Denetim Ücretine Etkisi

Ülkelerdeki yasal düzenlemeler ve yeni muhasebe uygulamaları, denetim ücretlerini etkilemektedir. Örneğin; UFRS'nin ilk uygulama yıllarında denetim ücretlerinde anlamlı bir artış tespit edilirken (Shan ve Troshani, 2016; Tawiah, 2021), bu etkinin ileriki yıllarda da sürdüğü gözlemlenmiştir (El Guindy ve Trabelsi, 2020).

Ücret açıklamalarına ilişkin düzenlemeler, denetim ücretlerini yıllar itibarıyla dengeleyen bir mekanizma gibi etki göstermektedir. ABD'de denetim ücretlerinin açıklanmasına ilişkin zorunluluğun gelmesiyle birlikte, açıklamaların ikinci yılında, ilk yıla göre ücretlerde daha düşük bir varyans tespit edilmiş, ilk yılda yüksek ücret açıklayan şirketlerde ertesi yıllarda daha düşük ücretler görülmüştür (Francis ve Wang, 2005). Benzer bulgulara Çin ve Belçika'da da ulaşılmış, zorunlu açıklamanın ardından, anormal yüksek denetim ücretlerine bir ayarlama gelmiş olmakla birlikte anormal düşük denetim ücretlerine sahip müşteriler, daha yüksek pazarlık gücüne sahiplerse veya daha güçlü bir rekabet baskısı ile karşı karşıya kalan bir denetçiye sahiplerse, ücret artışlarını dengeleyebilmişlerdir (Averhals vd., 2020; Su ve Wu, 2017).

Makroekonomik koşullar, piyasadaki tüm mal ve hizmetleri olduğu gibi denetim ücretlerini de etkilemektedir. Örneğin ekonomik istikrar dönemlerinde, aile şirketlerinin diğer şirketlere göre daha düşük denetim ücretleri ödediği, ancak kriz dönemlerinde bu durumun tersine döndüğü tespit edilmiştir (Al-Okaily, 2020). Yapılan ülkeler arası karşılaştırmada, ülkelerdeki artan dava baskıları, şeffaflaşma ve düzenlemelerin denetim ücretlerinin üzerinde yukarı yönlü baskılar oluşturduğu ifade edilmiştir (Taylor ve Simon, 1999). Ayrıca küresel finansal kriz sırasında, İsveç'te denetçilerin kriz öncesine kıyasla daha yüksek denetim ücretleri talep ettiği, bu durumun kriz sonrası dönemlerde de devam ettiği belirlenmiştir (Alexeyeva ve Svanström, 2015).

Bahsedilen tüm ampirik bulgular ışığında, uzun yıllardır pek çok farklı çalışmada, denetim ücretlerinin hangi faktörlere bağlı olarak belirlendiği, denetim süreci ve işletme açısından doğurduğu sonuçlar ve ücretlerin farklı dinamikleri ortaya konmaktadır. Bu çalışma, gelişmekte olan ülkelere ilişkin bulguların denetim literatürde genellikle farklı sonuçlar ortaya koyabildiğini göz önünde bulundurarak, Türkiye'de 2021 yılı finansal tablolarında işletmelerin ilk kez zorunlu olarak açıkladıkları denetim ücretlerine ilişkin ilk bulguları araştırmakta ve literatürde ortaya konmuş ücret ve çeşitli faktörlere ilişkin genel kabul gören temel ilişkilerin Türkiye örneklemini açısından geçerli olup olmadığını irdelemektedir.

4. ARAŞTIRMA

4.1. Metodoloji

Bu çalışma, Türkiye'deki denetim ücretleri ile ilişkili olan faktörleri BIST-100'de yer alan işletmeler kapsamında ortaya koymayı amaçlamaktadır. Literatür kısmında incelenen araştırmalardan yola çıkılarak, denetlenen işletmeye ve denetleyen firmaya ait farklı özellikler bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Bağımlı değişkenler ise denetim ücretleri ve toplam denetim ve danışmanlık ücretleri olarak ikiye ayrılmış, bu bağlamda iki farklı model kurulmuştur. Veriler yatay kesit regresyon analiziyle incelenmiştir. Veri seti ise firmaların Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda yayımladıkları finansal tablolarından derlenmiştir. Değişkenlere ilişkin özet bilgiler ve betimsel istatistikler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Değişkenler Hakkında Özet Bilgiler

Değişken	Tanım	Kod
4 Büyük	Denetim firmasının dört büyük firmadan biri olup olmadığını belirler. Dört büyük: 1, diğerleri: 0	DB
Denetçi Cinsiyeti	Denetimi gerçekleştiren denetçinin cinsiyetidir. Kadın: 1, Erkek: 0	DC
Raporlama Süresi	Denetim raporunun 31 Aralıktan kaç gün sonra hazırlandığına ilişkin sayının logaritmasıdır.	InRap
Firma Aktif	Firma aktif büyüklüğünün logaritmasıdır.	InFab
Firma Sektör	Firmanın faaliyet gösterdiği sektöre göre oluşturulmuştur. Gayrimenkul:1, İmalat: 2, Mali Kuruluş: 3, Elektrik-Gaz-Su: 4, Teknoloji: 5, Ticaret: 6, İnşaat: 7, Ulaştırma-Haberleşme: 8, Madencilik: 9	Sektör
Kurumsal Yönetim	Kurumsal yönetim endeksindeki durumunu belirler. Kurumsal Yönetim Endeksinde: 1, Değil: 0	KY
Denetim Ücreti	Denetim firmasınca tahsil edilen raporlama dönemi denetim ücretinin logaritmasıdır.	LnDenetimUcret
Toplam Ücret	Denetim firmasınca tahsil edilen raporlama dönemi toplam ücretinin logaritmasıdır.	InToplamUcret

Betimsel İstatistikler

	Ort.	Medyan	Mod	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık	En Düşük	En Yüksek
InToplamUcret	5,98	5,93	5,18	0,90	-2,25	14,54	0,30	7,61
DB	0,77	1,00	1,00	0,42	-1,30	-0,31	0,00	1,00
DC	0,22	0,00	0,00	0,42	1,37	-0,12	0,00	1,00
InRap	1,73	1,75	1,85	0,10	-0,92	0,30	1,41	1,86
InFab	10,17	10,11	7,85	0,82	0,50	0,70	7,85	12,17
KY	0,32	0,00	0,00	0,47	0,78	-1,42	0,00	1,00
Sektör	3,42	3,00	2,00	1,89	1,55	1,59	1,00	9,00
InDenetimUcret	5,90	5,81	5,42	0,91	-2,51	16,90	0,00	7,49

Literatürdeki farklı çalışmalara göre genel olarak denetim ücretini, denetim firmasının karakteristik özellikleri yanında denetlenen firmanın yapısal özellikleri de etkilemektedir. Nitekim bu belirleyici unsurlar içerisinde firmanın büyüklüğü, faaliyet gösterilen sektör, kurumsal yönetim gibi başlıkların yanında denetim firmasının dört büyük firmadan biri olup olmaması, denetçinin cinsiyeti ya da raporlama süresi gibi etmenlerin de yer alabileceği görülmektedir. Denetim ücretini ölçebilmek amacıyla çalışmada denetim firmasına ödenen toplam ücret ve yalnızca bağımsız denetim için ödenen ücret olmak üzere iki farklı değişken referans alınmış ve bu çerçevede iki farklı model kurgulanmıştır.

Model 1

$$\text{LnToplamUcret}_i = \beta_0 + \beta_1 \text{DB}_i + \beta_2 \text{DC}_i + \beta_3 \text{LnRap}_i + \beta_4 \text{LnFab}_i + \beta_5 \text{Sektor}_i + \beta_6 \text{KY}_i + \varepsilon_i$$

Model 2

$$\text{LnDenetimUcret}_i = \beta_0 + \beta_1 \text{DB}_i + \beta_2 \text{DC}_i + \beta_3 \text{LnRap}_i + \beta_4 \text{LnFab}_i + \beta_5 \text{Sektor}_i + \beta_6 \text{KY}_i + \varepsilon_i$$

Model 1 ve Model 2'de "i" her bir firmayı; β_0 sabit terimi; β_1 , β_2 , β_3 , β_4 , β_5 ve β_6 bağımsız değişkenlere ait katsayıları, ε ise hata terimini temsil etmektedir. Her iki modelde de bağımsız değişkenlerden "dört büyük", "denetçi cinsiyeti" ve "kurumsal yönetim" kukla değişken şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca modellerin geliştirilmesinde toplam ücret, raporlama ücreti, firma aktif büyüklüğü ve raporlama süresinin logaritması alınarak analiz sürecine dâhil edilmiştir.

4.2. Ampirik Analiz ve Bulgular

Analiz sürecinde öncelikle modellerde yer alan değişkenlere ait korelasyon katsayıları ve anlamlılık düzeyleri irdelenmiştir. Korelasyon analizi, değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve derecesini ölçmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu çerçevede Tablo 2, değişkenler arasındaki ilişkileri tespit edebilmek amacıyla yararlanılan korelasyon katsayılarını göstermektedir. Örneğin; raporlama ile toplam ücret arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü yüksek bir korelasyon vardır ($r=0,96$, $p<0,01$). Toplam ücret ile raporlama ücreti değişkenlerinin iki farklı modelde bağımlı değişken olarak referans alınacağı dikkate alındığında böylesine yüksek korelasyon değeri göz ardı edilmiştir. Ancak diğer değişkenler itibarıyla değerlendirme yapıldığında özellikle toplam ücret ve raporlama ücreti ile dört büyük olma, firma aktif büyüklüğü, denetçi cinsiyeti ve kurumsal yönetim değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Sadece raporlama süresi ile denetim ücretleri arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Bunun yanında araştırma sürecinde sınanacak modellerde bağımsız değişken olarak yer alması düşünülen dört büyük, denetçi cinsiyeti, rapor süresi, firma aktif büyüklüğü, kurumsal yönetim ve sektör değişkenleri arasında zayıf düzeyde korelasyon olduğu, dolayısıyla çoklu doğrusal bağıntı problemi yaşanmayacağı öngörülmüştür.

Tablo 2: Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. InToplamUcret	1,00 -							
2. DB	0,43** (0,000)	1,00 -						
3. DC	0,26** (0,005)	0,18* (0,040)	1,00 -					
4. InRap	-0,20* (0,023)	-0,34** (0,000)	-0,10 (0,169)	1,00 -				
5. InFab	0,52** (0,000)	0,41** (0,000)	0,39** (0,000)	-0,34** (0,000)	1,00 -			
6. KY	0,26** (0,005)	0,22* (0,013)	0,05 (0,312)	-0,27** (0,003)	0,26** (0,005)	1,00 -		
7. Sektor	0,08* (0,048)	0,06 (0,280)	-0,06 (0,295)	0,11 (0,143)	0,03 (0,486)	0,02 (0,430)	1,00 -	
8. InDenetimUcret	0,96** (0,000)	0,43** (0,005)	0,22* (0,023)	-0,16* (0,038)	0,52** (0,000)	0,29** (0,002)	0,10* (0,017)	1,00 -

** ve * sırasıyla % 1 ve % 5 anlam düzeyini gösterir.

Tablo 3 ise araştırma kapsamında kurgulanan iki farklı modele ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçlarına yer vermektedir. Tahmin sürecinde öncelikle spesifikasyon hatasının varlığını sınavabilmek amacıyla her iki modele de Ramsey Reset Testi gerçekleştirilmiştir. Test sonuçları, kurgulanan modellerde spesifikasyon hatası olmadığını ortaya koymuştur ($p < 0,01$).

Toplam ücretin bağımlı değişken olarak oluşturulan Model 1 için hesaplanan R2 değerine göre toplam ücretteki değişimlerin %34'ü mevcut bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Aynı zamanda modelin genel anlamlılığını gösteren F istatistiği değerine göre kurgulanan model istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır ($F=8,088$; $p < 0,01$). Tabloda yer alan VIF değerleri değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağıntı hakkında bilgi vermektedir. Model 1'de yer alan her bir değişken için türetilen VIF değerinin kritik değerden büyük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla değişkenler arasında çoklu doğrusal bağıntı bulunmamaktadır. Model 1 için elde edilen sonuçlara göre toplam ücreti açıklamada dört büyük ($p < 0,05$), firma aktif büyüklüğü ($p < 0,01$) ve kurumsal yönetim ($p < 0,10$) değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü katkısı vardır. Dolayısıyla bir işletmenin dört büyük firmadan hizmet alıyor olması durumunda toplam ücrette artış gözlemlenecektir. Yine hizmet alan işletmenin

aktif büyüklüğündeki artış toplam ücretleri pozitif yönlü etkilemektedir. Ayrıca istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, denetçi cinsiyeti ve firmanın faaliyet gösterdiği sektörün pozitif, rapor süresinin ise negatif yönlü etkisi olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 3: Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Model 1			Model 2		
	B	SH	VIF	B	SH	VIF
Sabit	0,485***	1,995		-0,552***	1,982	
DB	0,518**	0,204	1,295	0,560***	0,203	1,295
DC	0,142	0,200	1,195	0,067	0,198	1,195
lnRap	-0,355	0,824	1,258	-0,806	0,819	1,258
lnFab	0,421***	0,114	1,499	0,433***	0,113	1,499
KY	0,211*	0,382	1,130	0,291**	0,171	1,130
Sektor	0,030	0,041	1,028	0,035	0,041	1,028
R ²	0,343	VIF Kritik Değer		0,357	VIF Kritik Değer	
Düzeltilmiş R ²	0,300	(1-R2)=0,657		0,316	(1-R2)=0,643	
F	8,088***			8,609***		
Ramsey RESET F	1,431***			1,449***		

***, ** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 anlam düzeyini gösterir.

Tablo 3, denetim ücretinin bağımlı değişken olarak esas alındığı Model 2'nin sonuçlarına da yer vermektedir. Analiz sonuçlarına göre kurulan regresyon modeliyle denetim ücretinin %36'sı mevcut değişkenlerle açıklanmaktadır. Ayrıca modelin genel anlamlılık düzeyini gösteren F istatistiğine göre 2 nolu model de %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır (F=8,609; p<0,01). Her bir bağımsız değişkene ait VIF değerleri kritik değerden daha yüksektir. Yani değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı yoktur. Model 2'de elde edilen bulgular denetim ücretinin dört büyük (p<0,01), firma aktif büyüklüğü (p<0,01) ve kurumsal yönetim (p<0,05) değişkenlerince anlamlı bir şekilde açıklandığını göstermektedir. Bahse konu üç değişkenin de denetim ücreti üzerinde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır. Yine denetim ücreti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte denetçi cinsiyeti ile firmanın faaliyet gösterdiği sektörün pozitif ve rapor süresinin ise negatif etkisi vardır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Denetimin bilgi kullanıcılarına finansal raporlar hakkında makul güvence vererek, piyasaların işleyişine katkıda bulunabilmesi için kaliteli ve bağımsız olarak yürütülmesi şarttır. Kalite ve bağımsızlık, doğrudan gözlemlenemeyen ya da ölçümlenemeyen olgular olduğundan, çeşitli göstergeler kullanılarak yapılan denetim faaliyetlerinin niteliği hakkında sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır. Denetim ücretleri bu göstergelerin en önemlilerinden biri olup, literatürdeki çalışmalarda uzun yıllardır kullanılmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de 2021 yılı finansal tablolarında işletmelerin ilk kez zorunlu olarak açıkladıkları denetim ücretlerine ilişkin ilk bulguları ortaya koymaktadır. Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, BIST-100 örnekleminde denetim ücretlerinin ve denetim firmalarına bağımsız denetim, vergi danışmanlığı, diğer güvence hizmetleri ve bağımsız denetim dışı diğer hizmetler için ödenen toplam meblağın; denetim şirketinin dört büyüklerden biri olması ve denetlenen işletmenin kurumsal yönetim endeksinde olması durumunda arttığı, denetlenen şirketin büyüklüğü ile pozitif yönlü ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte denetim ücretleri denetçinin kadın olması durumunda artmakta, sektörler arası farklılık göstermekte ve raporlama süresi uzadıkça azalmaktadır.

Ulaşılan sonuçlar, genel olarak önceki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Dört büyükler tarafından yapılan denetimin "kaliteli denetim" olarak kabul edilmesine yönelik algı bu çalışmada da ücretler bağlamında yanlışlanmamakta ve yapılan denetim işinin kapsamından bağımsız olarak bu firmaların ekstra bir primle çalıştıklarına yönelik literatür bulguları (Lei ve Guo, 2007; Campa, 2013) desteklenmektedir. Bununla birlikte araştırma sonuçlarıyla işletmelerin kurumsallaştıkça daha yüksek kalitede denetim talep ettiklerine ilişkin bulgular da desteklenmektedir. Daha kurumsal işletmelerin büyüklüklerinden ya da denetim şirketinden bağımsız olarak daha fazla denetim ücreti ödemesi, iyi kurumsal yönetimin denetim ücretleriyle pozitif yönlü ilişkili olduğunu ortaya koyan meta analiz sonuçlarıyla tutarlıdır (Hay, 2013). Büyüklük ve denetim ücreti arasındaki ilişki ise piyasanın sağlıklı işleyişi konusunda bir gösterge olarak kabul edilmekle birlikte, literatürde işletmelerin iş hacmi arttıkça denetim çabasının ve riskinin artmasının doğal bir sonucu olarak yorumlanmaktadır (Firth, 2002; Carson ve Fargher, 2007).

İstatistiksel olarak anlamlı olmayan denetim ücretlerinin denetçinin kadın olması durumunda artması, sektörler arası farklılık göstermesi ve raporlama süresi uzadıkça azalması sonuçları ise literatürle benzer yönde ilişkiler içermesi ve bu konular hakkındaki mevcut teorileri yanlışlamaması bakımından önemlidir (Al-Najjar, 2018; Hay, 2013; Lai 2019). Bu bağlamda varılan sonuçlar genel olarak literatürde farklı örneklerde ulaşılmış bulgularla tutarlılık göstermekte olup, denetim ücretlerinin Türkiye örneğinde de kalite göstergesi olarak kullanılabileceğine yönelik bir işaret niteliğindedir.

Denetim ücretlerinin açıklanmasının yasal bir zorunluluk haline getirilmesine ilişkin düzenleme, denetim ücretlerinin makul seviyede belirlenmesine, denetimlerde bağımsızlık ve kalite düzeyinin artmasına; dolayısıyla denetim piyasalarının sağlıklı işlemesi ve taraflar arası bilgi asimetrisinin azaltılmasına katkı sağlayacağı gibi, aynı zamanda Türkiye'de denetim literatürünün gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ücret verileri kullanılarak yapılacak analizlerle, denetime ilişkin pek çok farklı ilişki günışığına çıkacaktır. Bununla birlikte paylaşılan veriler denetim piyasalarının etkinliğine, arz-talep dengelerine, fiyatlandırma tercihlerine ilişkin pek çok farklı gözlemin yapılmasına da fırsat vermektedir. KGK açısından bakıldığında, denetim ücretlerinin açıklanması ile şeffaflığın artması ve uluslararası kriterlerin karşılanması noktasında önemli bir adım atıldığını söylemek mümkündür.

Denetim literatüründe hala en güncel konulardan biri olan denetim ücretlerine yönelik araştırmalar tüm denetim dinamikleri açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla ücretlere dair tüm yeni sonuçlar denetim firmaları, denetlenen şirketler, gözetim kurumları ve kamuoyu açısından aydınlatıcı olacaktır. Çalışma, Türkiye'de denetim ücretlerine ilişkin ücretleri tutar olarak kullanan ilk ampirik çalışmalardandır. Bulgular Türkiye'deki denetim ücretlerine yön veren mekanizmaları ortaya koyması, mevcut ilişkilerin farklı ülkelerdeki durumlarla karşılaştırılmasına olanak sağlaması, gözetim mekanizmasının ücret konusunda sağladığı serbestinin etkilerinin belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir. Çalışmanın en önemli kısıtı ise sadece 100 işletmeyi kapsamaması ve tek bir döneme ait verileri kullanmasıdır. Gelecek çalışmalarda ücretlerin farklı değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi hem kamu gözetimi otoriteleri hem işletmeler hem de denetim kuruluşları için faydalı sonuçlar doğuracaktır.

KAYNAKÇA

- Al-Najjar, B. (2018). Corporate Governance and Audit Features: SMEs Evidence. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 25(1), 163-179.
- Al-Okaily, J. (2020). The Effect of Family Control on Audit Fees During Financial Crisis. *Managerial Auditing Journal*, 35(5), 645-665.
- Aldamen, H., Hollindale, J. ve Ziegelmayer, J.L. (2018). Female Audit Committee Members and Their Influence on Audit Fees. *Accounting and Finance*, 58(1), 57-89.
- Alexeyeva, I. ve Svanström, T. (2015). The Impact of the Global Financial Crisis on Audit and Non-audit Fees: Evidence from Sweden. *Managerial Auditing Journal*, 30(4-5), 302-323.
- Alkebsee, R.H., Tian, G.-L., Usman, M., Siddique, M.A. ve Alhebry, A.A. (2021). Gender Diversity in Audit Committees and Audit Fees: Evidence from China. *Managerial Auditing Journal*, 36(1), 72-104.
- Ali, M.J., Singh, R.K.S. ve Al-Akra, M. (2018). The Impact of Audit Committee Effectiveness on Audit Fees and Non-Audit Service Fees: Evidence from Australia. *Accounting Research Journal*, 31(2), 174-191.
- Alqatamin, R.M. ve Ezeani, E. (2021). The Impact of Fair Value Estimates on Audit Fees: Evidence from the Financial Sector in Jordan. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 11(2), 176-193.
- Averhals, L., Van Caneghem, T. ve Willekens, M. (2020). Mandatory Audit Fee Disclosure and Price Competition in the Private Client Segment of the Belgian Audit Market. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 40, 1-21.
- Axén, L. (2018). Exploring the Association Between the Content of Internal Audit Disclosures and External Audit Fees: Evidence From Sweden. *International Journal of Auditing*, 22(2), 285-297.
- Bhattacharya, A. ve Banerjee, P. (2020). An Empirical Analysis of Audit Pricing and auditor Selection: Evidence from India. *Managerial Auditing Journal*, 35(1), 111-151.
- Calderon, T. G. ve Gao, L. (2021). Cybersecurity Risks Disclosure and Implied Audit Risks: Evidence from Audit Fees. *International Journal of Auditing*, 25, 24-39.
- Campa, D. (2013). Big 4 Fee Premium and Audit Quality: Latest Evidence from UK listed companies. *Managerial Auditing Journal*, 28(8), 680-707.

- Carson, E. ve Fargher, N. (2007). Note on Audit Fee Premiums to Client Size and Industry Specialization. *Accounting & Finance*, 47, 423-446.
- Carson, E., Fargher, N., Simon, D.T. ve Taylor, M.H. (2004). Audit Fees and Market Segmentation – Further Evidence on How Client Size Matters within the Context of Audit Fee Models. *International Journal of Auditing*, 8, 79-91.
- Causholli, M. ve Knechel, W. R. (2012). An Examination of the Credence Attributes of an Audit. *Accounting Horizons*, 26 (4), 631-656.
- Chen, V. Y. S., Keung, E. C. ve Lin, I. (2019). Disclosure of Fair Value Measurement In Goodwill Impairment Test and Audit Fees. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 15(3).
- Chen, H., Jia, W., Li, S. ve Liu, Z. (2021). Governmental Customer Concentration and Audit Pricing. *Managerial Auditing Journal*, 36(2), 334-362.
- Cho, M. Kwon, S. Y. ve Krishnan, G. V. (2021). Audit Fee Lowballing: Determinants, Recovery, and Future Audit Quality. *Journal of Accounting and Public Policy*, 40(4), 1-24.
- Danielsen, B., Van Ness, R. ve Warr, R. (2007). Auditor Fees, Market Microstructure, and Firm Transparency. *Journal of Business Finance & Accounting*, 34(1-2), 202-221.
- DeAngelo, L. E. (1981). Auditor Independence, 'Low Balling', and Disclosure Regulation. *Journal of Accounting and Economics*, 3(2), 113-127.
- Desir, R., Casterella, J. ve Kokina, J. (2014). A Reexamination of Audit Fees for Initial Audit Engagements in the Post-SOX Period. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 33(2), 59-78.
- Duellman, S., Hurwitz, H. ve Sun, Y. (2015). Managerial Overconfidence and Audit Fees. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 11(2), 148-165.
- Egbunike, P. A. ve Asuzu, P. (2020). Audit Fees and Audit Report Lag. *International Journal of Research and Development*, 5(7), 181-187.
- El Guindy, M.N. ve Trabelsi, N.S. (2020). IFRS Adoption/Reporting and Auditor Fees: The Conditional Effect of Audit Firm Size and Tenure. *International Journal of Accounting & Information Management*, 28 (4), 639-666.
- Ettredge, M. ve Greenberg, R. (1990). Determinants of Fee Cutting on Initial Audit Engagements. *Journal of Accounting Research*, 28(1), 198-210.
- European Parliament & Council (2006). Directive 2006/43/EC of The European Parliament and of the Council, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0043>, Erişim: 30.11.2021

- Firth, M. (1997). The Provision of Non-audit Services and the Pricing of Audit Fees. *Journal of Business Finance & Accounting*, 24, 511-525
- Firth, M. (2002). Auditor-Provided Consultancy Services and their Associations with Audit Fees and Audit Opinions. *Journal of Business Finance & Accounting*, 29: 661-693.
- Francis, J. R. ve Wang, D. (2005). Impact of the SEC's Public Fee Disclosure Requirement on Subsequent Period Fees and Implications for Market Efficiency. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24 (1), 145-160.
- Geraçlı, M. S., Yanesari, A. M. ve Ma'atooft, A. R. (2011). Impact of Audit Quality on Earnings Management: Evidence from Iran. *International Research Journal of Finance and Economics*, 66(1), 77-84.
- Ghosh, A. ve Lustgarten, S. (2006). Pricing of Initial Audit Engagements by Large and Small Audit Firms. *Contemporary Accounting Research*, 23, 333-368.
- GAO (2003). *Public Accounting Firms: Mandated Study on Consolidation and Competition*. United States Government Accountability Office Washington, DC.
- GAO (2008). *Audit of Public Companies: Continued Concentration in Audit Market for Large Public Companies Does Not Call for Immediate Action*. United States Government Accountability Office Washington, DC.
- Gul, A. F. ve Tsui, J. S. L. (2001). Free Cash Flow, Debt Monitoring, and Audit Pricing: Further Evidence on the Role of Director Equity Ownership. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 20 (2), 71-84.
- Hackenbrack, K. E., Jenkins, N. T. ve Pevzner, M. (2014). Relevant but Delayed Information in Negotiated Audit Fees. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33 (4), 95-117.
- Hajeb, H. R., Banafi, M., ve Nejatpour, J. (2021). The Influence of Corporate Governance on the Relationship between Related Party Transactions and Audit Fees. *International Journal of Management, Accounting & Economics*, 8(7), 517-528.
- Hay, D. (2013). Further Evidence From Meta-Analysis of Audit Fee Research. *International Journal of Auditing*, 17, 162 - 176.
- Hay, D., Knechel, W. ve Wong, N. (2006). Audit Fees: A Meta-Analysis of the Effect of Supply and Demand Attributes. *Contemporary Accounting Research*, 23(1), 141-191.
- He X., Xie D., Hu Z., Bao X., Li L. (2020). Impact of Managerial Overconfidence on Abnormal Audit Fee: From the Perspective of Balance Mechanism of Shareholders. *PLoS ONE*, 15(9).

- Ho, S.W.M. ve Ng, P.P.H. (1996). The Determinants of Audit Fees in Hong Kong: An Empirical Study. *Asian Review of Accounting*, 4(2), 32-50.
- Hossain, M., Hossain, M., Mitra, S. ve Salama, F. (2019). Narrative Disclosures, Firm Life Cycle, and Audit Fees. *International Journal of Auditing*, 23(3), 403-423.
- Hsieh, T., Kim, J., Wang, R. R. ve Wang, Z. (2020). Seeing is Believing? Executives' Facial Trustworthiness, Auditor Tenure, and Audit Fees. *Journal of Accounting and Economics*, 69(1), 1-23.
- Hu, N., Ouyang, W. ve Deng, J. (2014). Research on Auditors' Gender and Audit Fees. 2014 International Conference on Management Science & Engineering 21th Annual Conference Proceedings, 1307-1312.
- Ittonen, K., Miettinen, J. ve Vähämaa, S. (2010). Does Female Representation on Audit Committees Affect Audit Fees? *Quarterly Journal of Finance and Accounting*, 49(3/4), 113-139.
- Ittonen, K. ve Peni, E. (2012). Auditor's Gender and Audit Fees. *International Journal of Auditing*, 16: 1-18.
- Ivanova M.N. ve Prencepe A. (2020). The Effects of Board Interlocks With an Allegedly Fraudulent Company on Audit Fees. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 37(1), 1-31.
- Kasai, N. ve Takada, T. (2012) How Do Regulation and Deregulation on Audit Fees Influence Audit Quality? Empirical Evidence from Japan. Shiga University, Faculty of Economics Working Paper No. 179.
- KGK (2021). Bağımsız Denetçi ya da Bağımsız Denetim Kuruluşundan Alınan Hizmetlere İlişkin Ücretlerin Açıklanması Hakkında Kurul Kararı. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, Ankara.
- Kuang, Y.F., Lee, G. ve Qin, B. (2021). Whistleblowing Allegations, Audit Fees, and Internal Control Deficiencies. *Contemporary Accounting Research*, 38, 32-62.
- KPMG (2021). Auditor Tenure and Auditor Fee Disclosures. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/au/pdf/2021/21ru-014-auditor-tenure-auditor-fee-disclosures.pdf>, Erişim: 30.11.2021.
- Lai, K. W. ve Gul, F.A. (2021). Do Failed Auditors Receive Lower Audit Fees From Continuing Engagements?. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 56, 1159-1190.
- Lauck, J., Rakestraw, J. ve Stein, S. (2020). Do Audit Fees Reflect Unique Characteristics of Individual Executives?. *Accounting Horizons*, 34(4) 105 - 124.

- Lee, E.Y. ve Ha, W. (2021). Auditors' Response to Corporate Fraud: Evidence from Audit Fees and Auditor Turnover. *Managerial Auditing Journal*, 36(3), 405-436.
- Lei, J. Y. ve Guo, Q. (2007). Empirical Research on the Impact of Firm Size and Organization Form on Audit Fees - Evidence from Shanghai and Shenzhen in 2005. *Communication of Finance and Accounting*, 12, 104-106.
- Leidner, J.J. ve Lenz, H. (2017). Client's Business Risk, Public-Interest Entities, and Audit Fees: The Case of German Credit Institutions. *International Journal of Auditing*, 21, 324-338.
- Li, X., Chen, X., Qi, B. ve Tian, G. (2020). Employee Quality and Audit Fee: Evidence from China. *Account Finance*, 60, 4533-4566.
- Liu, S.H. (2017). An Empirical Study: Auditors' Characteristics and Audit Fee. *Open Journal of Accounting*, 6, 52-70.
- Liu, X., Lobo, G.J. ve Yu, H.-C. (2021). Is Audit Committee Equity Compensation Related to Audit Fees?. *Contemporary Accounting Research*, 38, 740-769.
- Mnif Sellami, Y. ve Cherif, I. (2020). Female Audit Committee Directorship and Audit Fees. *Managerial Auditing Journal*, 35(3), 398-428.
- Mohamed, Z., Mat Zain, M., Subramaniam, N. ve Wan Yusoff, W.F. (2012). Internal Audit Attributes and External Audit's Reliance on Internal Audit: Implications for Audit Fees. *International Journal of Auditing*, 16(3), 268-285.
- Nehme, R. ve Jizi, M. (2018). The Efficiency of Corporate Boards and Firms' Audit Fees: The Case of the FTSE Financial Institutions. *Pacific Accounting Review*, 30(3), 297-317.
- Palmrose, Z. (1986). Audit Fees and Auditor Size - Further Evidence. *Journal of Accounting Research*, 24(1), 97-110.
- Pong, C. ve Whittington, G. (1994). The Determinants of Audit Fees: Some Empirical Models. *Journal of Business Finance & Accounting*, 21(8), 1071-1095.
- Pratoomsuwan, T. (2017). Audit Prices and Big 4 Fee Premiums: Further evidence from Thailand. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 7(1), 2-15.
- Schierstedt, B. ve Corten, M. (2021). The Influence of Private Family Firm Characteristics on Audit Fees: The Family Name as a Red Flag. *Managerial Auditing Journal*, 6(5), 785-811.
- Shan, Y.G. ve Troshani, I. (2016). The Effect of Mandatory XBRL and IFRS Adoption on Audit Fees: Evidence from the Shanghai Stock Exchange. *International Journal of Managerial Finance*, 12(2), 109-135.

- Simunic, D. A. (1980). The Pricing of Audit Services: Theory and Evidence. *Journal of Accounting Research*, 18(1), 161-190.
- Smith, D. D., Gleason, K. C. ve Kannan, Y. H. (2021). Auditor Liability and Excess Cash Holdings: Evidence from Audit Fees of Foreign Incorporated Firms. *International Review of Financial Analysis*, 78, 1-16.
- Srinidhi, B. ve Gul, F. (2007). The Differential Effects of Auditors' Non-Audit and Audit Fees on Accrual Quality. *Contemporary Accounting Research*. 24(2), 595 – 629.
- Stanley, J. (2011). Is the Audit Fee Disclosure a Leading Indicator of Clients' Business Risk?. *Auditing A Journal of Practice & Theory*. 30(3), 157-179.
- Su, X. ve Wu, X. (2017). Public Disclosure of Audit Fees and Bargaining Power between the Client and Auditor: Evidence from China. *The International Journal of Accounting*, 52(1), 64-76.
- Sun, X. S., Habib, A. ve Bhuiyan, B. U. (2020). Workforce Environment and Audit Fees: International Evidence. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 16(1), 1-22.
- Tawiah, V.K. (2021). Does the Impact of IFRS on Audit Fees Differ Between Early and Late Adopters?. *International Journal of Accounting & Information Management*, 30(1).
- Taylor, M. H. ve Simon, D. T. (1999). Determinants of Audit Fees: The Importance of Litigation, Disclosure, and Regulatory Burdens in Audit Engagements in 20 Countries, *The International Journal of Accounting*, 34(3), 375-388.
- Thornton, D.B. ve Moore, G. (1993). Auditor Choice And Audit Fee Determinants. *Journal of Business Finance & Accounting*, 20: 333-349.
- Tribou, K. J. (2019). An Empirical Analysis of External Audit Fees Paid by United States Federal Government Agencies. Texas Tech University.
- Widmann, M., Follert, F. ve Wolz, M. (2021). What is It Going to Cost? Empirical Evidence from a Systematic Literature Review of Audit Fee Determinants. *Management Review*, 71, 455-489.
- Xiang, R. ve Song, C. (2021). CFO Narcissism and Audit Fees: Evidence from Listed Companies in China. *China Journal of Accounting Research*, 14(3), 257-274.
- Zhang, J.J., Ke, Y., Li, S. ve Zhang, Y. (2020). Offshore Trading Activities and Audit Fees: A Textual Approach. *Managerial Auditing Journal*, 35 (4), 549-573.

PRELIMINARY FINDINGS ON INDEPENDENT AUDIT FEES IN TURKEY: A RESEARCH ON BIST-100 COMPANIES

Duygu ŞENGÜL ÇELİKAY

EXTENDED ABSTRACT

Independent audit has vital duties not only in terms of audited institutions and markets but also in terms of market surveillance, tax and other public revenues, and the development of public finance policies. For this reason, the independence and quality of the audit are gaining increasing importance all over the world, and it is tried to be guaranteed by various regulations. In this context, the fees companies pay to independent audit firms are seen as a significant indicator of the audit's quality and independence.

Audit fees are decided through a complex procedure influenced by numerous variables (Lauck et al., 2020: 105). Following the disclosure of fees in the financial statements, the majority of studies seek to identify these variables. First, the effects of company and audit firm characteristics on audit fees were explored; subsequently, several aspects such as the personal traits of company managers and auditors and macroeconomic variables were addressed. In light of all empirical data, several studies conducted over many years have revealed the elements that determine audit fees, the implications for the audit process and the firm, and the various fee dynamics. In light of the possibility that audit literature findings about developing countries may provide different outcomes, this study investigates the findings regarding the first mandatory audit fee disclosures in 2021 financial statements in Türkiye. This study examines the applicability of the generally known fundamental relationships between several parameters to a Turkish sample.

According to the results of the regression analysis, in the BIST-100 sample, the audit fees and the total amount paid for independent auditing and non-audit services increase if the audit company is one of the big four and the audited company is in the corporate governance index, and there is a positive correlation between fees and the size of the audited company. Apart from this, although it is not statistically significant, audit fees increase if the auditor is a woman, it varies between sectors and decreases as the audit lag gets longer.

The results are generally consistent with previous studies. The perception that the audit conducted by the Big Four is considered a “quality audit” is not falsified, and the literature findings (Lei and Guo, 2007; Campa, 2013) suggest that these companies work with an extra premium regardless of the scope of the audit work are supported. In addition, the research results also support the findings that businesses demand higher quality audits as they become institutionalized, and businesses demand higher quality audits as they become institutionalized. The finding that businesses with better corporate governance pay more audit fees regardless of their size or audit firm is consistent with the meta-analysis results (Hay, 2013), revealing that good corporate governance is positively related to audit fees. The relationship between firm size and audit fee is accepted as an indicator of the healthy functioning of the market, and it is interpreted in the literature as a natural consequence of the increase in audit effort and risk as the business volume of the companies increases (Firth, 2002; Carson and Fargher, 2007). In this context, the results are generally consistent with the findings obtained in different samples in the literature, and it is a sign that audit fees can be used as a quality indicator in the Turkish sample.

Mandatory disclosure of audit fees will have benefits, including setting audit fees at a reasonable level, enhancing the degree of independence and quality in audits, hence promoting the health of audit markets, and decreasing information asymmetry between parties. Moreover, the disclosures are crucial to the growth of auditing literature in Türkiye. With the disclosure of audit fees, the POA has made a significant step toward boosting transparency and complying with international standards.